

SH. UBAYDULLAYEV, B. GAFUROV,
D. UBAYDULLAYEVA

CHAQIRUVGA QADAR BOSHLANG'ICH TAYYORGARLIK

---

*O'ra ta'lim muassasalarining 11-sinfi va o'ra maxsus,
kasb-hunar ta'limi muassasalarining o'quvchilari uchun darslik*

1-nashri

*O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi
vazirligi tasdiqlagan*

Toshkent — «ILM ZIYO» — 2018

UO‘K 355.253.2(075.3)
KBK 68.49 (5O‘)3

Taqrizcchilar: **A. SHUMAN** — O‘zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi harbiy kadrlarni tayyorlash boshqarmasi boshlig‘i, polkovnik;
M. TINIBEKOV — Fuqaro muhofazasi instituti katta o‘qituvchisi;
I. MAMATOV — Toshkent Tibbiyot akademiyasi huzuridagi harbiy-tibbiyot fakulteti o‘qituvchisi, polkovnik;
A. SOTBOLDIYEV — Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti harbiy kafedrasida dotsenti;
H. ATA JANOV — Shayxontohur tumani 102-umumiy o‘rta ta‘lim maktabi «CHQBT» harbiy o‘qituvchisi;
T. KARIMOV — Yunusobod tumani 5-umumiy o‘rta ta‘lim maktabi «CHQBT» harbiy o‘qituvchisi;
M. RAXMANOV — R.Glier nomidagi Respublika ixtisoslashtirilgan musiqa akademik litseyi harbiy rahbari.

Ch 24 Ubaydullayev Sh. va boshq.

Chaqiruvga qadar boshlang‘ich tayyorgarlik. 11-sinf uchun darslik/
Sh. Ubaydullayev, B. Gafurov, D. Ubaydullayeva. — Toshkent: «ILM ZIYO»,
2018. — 200 b.

ISBN 978-9943-16-430-7

Ushbu darslikda fuqaro muhofazasi, hayot xavfsizligi asoslari, xavfsizlik va favqulodda vaziyatlarda inson muhofazasi, harbiy xizmatning huquqiy asoslari, harbiy ish asoslari, otish tayyorgarligi, saf tayyorgarligi, amaliy harbiy-jismoniy tayyorgarlik va tibbiy bilim asoslari to‘g‘risida ma‘lumotlar berilgan. Kitobda berilgan mavzularni o‘zlashtirish orqali o‘quvchilar favqulodda vaziyat sodir bo‘lganda qanday harakat qilish kerakligi borasida ko‘nikmalarga ega bo‘ladilar.

Darslik 11-sinf o‘quvchilari va ushbu fandan dars beruvchi o‘qituvchilar uchun mo‘ljallangan.

UO‘K 355.253.2(075.3)
KBK 68.49 (5O‘)3

Respublika maqsadli kitob jang‘armasi mablag‘lari hisobidan chop etildi.

ISBN 978-9943-16-430-7

© Sh. Ubaydullayev va boshq., 2018-y.
© «ILM ZIYO» nashriyot uyi, 2018-y.

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasining Qurolli Kuchlarida olib borilayotgan islohotlarni davom ettirib, davlatimiz rahbari Sh. Mirziyoyev: «Ko‘zlangan strategik maqsadlarga yetishishda va ularni hayotga to‘liq tatbiq etishda har tomonlama va puxta tayyorlangan, o‘z Vataniga sodiq, yuksak kvalifikatsiyali harbiy kadrlarni tarbiyalash, davlat tomonidan ularning ijtimoiy himoyasini kafolatlash hal qiluvchi va asosiy omildir. Shu bois respublikaning hamma o‘quv muassasalarida vatanparvarlik tarbiyasi to‘g‘risidagi fanlarni tatbiq qilish va kuchaytirish bo‘yicha amaliy ishlar boshlandi» deya ta’kidlab o‘tdi.

Qo‘lingizdagi ushbu kitob 10-sinlar uchun nashr qilingan «Chaqiruvga qadar boshlang‘ich tayyorgarlik» darsligining davomi bo‘lib, 11-sinlar uchun tuzilgan dastur asosida tayyorlangan. Kitob quyidagi bo‘limlardan iborat: 1-bo‘lim: Fuqaro muhofazasi. Hayot xavfsizligi asoslari. Xavfsizlik va favqulodda vaziyatlarda inson muhofazasi; 2-bo‘lim: Saf tayyorgarligi; 3-bo‘lim: Harbiy xizmatning huquqiy asoslari; 4-bo‘lim: Harbiy ish asoslari; 5-bo‘lim: Otish tayyorgarligi; 6-bo‘lim: Amaliy harbiy-jismoniy tayyorgarlik; 7-bo‘lim: Tibbiy bilim asoslari.

Darslikda harbiy sohaga oid buyruq, qaror, nizom, o‘quv qo‘llanma va boshqa o‘quv adabiyotlaridan keng foydalanilgan.

O‘quvchilarga darslikdagi mavzular mazmunini o‘zlashtirish oson bo‘lishi uchun unda fotoma’lumotlar, chizmalardan foydalanilgan. Har bir bob so‘ngida mavzuni o‘zlashtirish darajasini aniqlash maqsadida nazorat savollari berilgan.

«Chaqiruvga qadar boshlang‘ich tayyorgarlik» fani kimyo, fizika, jismoniy tarbiya kabi fanlar bilan uzviy bog‘langan bo‘lib, bu o‘quvchilarning kelajakda O‘zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari safida harbiy xizmatga chaqirilgan paytlarida o‘z konstitutsiyaviy burchlarini ado etishga yordam beradi.

Yoshlarga harbiy ta’lim berishda ularga qo‘shinlarning o‘quv-jangovar faoliyatida bajariladigan mashqlar, harakatlar va amallarni harbiy qismlardagiga mumkin qadar yaqinlashtirilgan holda o‘rgatish nazarda tutiladi. Bu mashqlarni ko‘p marotaba takrorlash natijasida yoshlarda zaruriy harbiy bilim va ko‘nikma yuzaga keladi.

I BO'LIM. FUQARO MUHOFAZASI. HAYOT XAVFSIZLIGI ASOSLARI. XAVFSIZLIK VA FAVQULODDA VAZIYATLARDA INSON MUHOFAZASI

1-bob. FAVQULODDA VAZIYATLARNING OLDINI OLISH VA HARAKAT QILISH YAGONA TIZIMINI TASHKIL ETISH

1.1. Favqulodda vaziyatlarning oldini olish va harakat qilish davlat tizimi (FVDT)

Mustaqillikka erishganimizdan so'ng, xalqimiz tinch va farovon hayot kechirishi uchun qabul qilingan qonunlar asosida respublikamizning barcha idoralari, o'quv yurtlari va muassasalarida tegishli tadbirlar o'tkazilmoqda. Bu ishlarning ichida fuqaro muhofazasi masalalariga alohida ahamiyat berilgan.

Ushbu muhim vazifani hayotga tatbiq etish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «O'zbekiston Respublikasida Favqulodda vaziyatlar vazirligini tashkil etish to'g'risida»gi Farmoni e'lon qilindi va shunga muvofiq ravishda Favqulodda vaziyatlar vazirligi tashkil etildi.

Vazirlikning asosiy vazifalariga aholi va xalq xo'jaligi obyektlarini tabiiy ofatlardan muhofaza qilishning samarali tizimini tashkil etish, respublikada tabiiy va texnogen vaziyatlarning oldini olish va ularning oqibatlarini bartaraf etish, shuningdek, favqulodda vaziyatlarda ularning oldini olish va harakat qilish yagona tizimini tashkil etish kiradi. Ushbu maqsadda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining «O'zbekiston Respublikasi favqulodda vaziyatlarda ularning oldini olish va harakat qilish davlat tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida»gi qarori qabul qilingan.

Favqulodda vaziyatlarning oldini olish va harakat qilish davlat tizimi odamlar qurbon bo'lishi, ularning sog'lig'i yoki atrof-tabiiy muhitga zarar yetishi, jiddiy moddiy talafotlar keltirib chiqarishi hamda odamlar hayot faoliyati sharoitining izdan chiqishiga olib kelishi mumkin bo'lgan yoki olib kelgan avariya, halokat, xavfli tabiiy hodisa, tabiiy yoki boshqa ofat natijasida muayyan hududda yuzaga kelgan vaziyatni; favqulodda vaziyatlarning oldini olish va ularni bartaraf etish choralari, usullari, vositalari tizimi, sa'y-

harakatlari majmuyini; oldindan o'tkazilib, favqulodda vaziyatlar ro'y berishi xavfini imkon qadar kamaytirishga, bunday vaziyatlar ro'y bergan taqdirda esa, odamlar sog'lig'ini saqlash, atrof-tabiiy muhitga yetkaziladigan zarar va moddiy talafotlar miqdorini kamaytirishga qaratilgan tadbirlar majmuyi; favqulodda vaziyatlar ro'y berganda o'tkazilib, odamlar hayoti va sog'lig'ini saqlash, atrof-tabiiy muhitga yetkaziladigan zarar va moddiy talafotlar miqdorini kamaytirishga, shuningdek, favqulodda vaziyatlar ro'y bergan zonalarini halqaga olib, xavfli omillar ta'sirini tugatishga qaratilgan avariya-qutqaruv ishlari va kechiktirib bo'lmaydigan boshqa ishlarni o'z ichiga oladi.

FVDT vazifalari, tuzilishi, darajalari, boshqarish va muvofiqlashtirish organlari. FVDT boshqaruv organlari, davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari, mahalliy davlat hokimiyati organlari favqulodda vaziyatlarda aholi va hududlarni himoya qilish masalalarini hal etish vakolatiga kiradigan boshqa tashkilotlarning kuch va vositalarini birlashtiradi hamda favqulodda vaziyatlarning oldini olish va bartaraf etish sohasidagi tadbirlarni tashkil etish va amalga oshirish, ular yuzaga kelganda aholi xavfsizligini, atrof-tabiiy muhitni muhofaza qilishni hamda tinchlik va harbiy davrda davlat iqtisodiyotiga zararni kamaytirishni ta'minlaydi.

Tinchlik va harbiy davrda aholi va hududlarni favqulodda vaziyatlardan muhofaza qilish sohasida davlat siyosatini amalga oshirish, me'yoriy-huquqiy hujjatlarni ishlab chiqish va amalga oshirish; respublika hududidagi mumkin bo'lgan favqulodda vaziyatlarni prognozlashtirish, ularning ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlarini baholash; favqulodda vaziyatlarning oldini olishga, odamlar xavfsizligini ta'minlashga, xavfli texnologiyalar va ishlab chiqarishlarning tavakkalchiligini pasaytirishga, iqtisodiyot tarmoqlari va boshqa tashkilotlar faoliyat ko'rsatishining barqarorligini oshirishga qaratilgan maqsadli va kompleks ilmiy-texnik dasturlarni ishlab chiqish va amalga oshirish; boshqaruv organlari va favqulodda vaziyatlarning oldini olish, ularni bartaraf etish uchun mo'ljallangan kuch va vositalarning doimiy tayyorligini ta'minlash; aholi va hududlarni favqulodda vaziyatlardan muhofaza qilish sohasidagi axborotlarni yig'ish, ishlab chiqish, ayirboshlash va berish; aholini, boshqaruv organlarining mansabdor shaxslarini, FVDT kuchlari va vositalarini favqulodda vaziyatlarda harakat qilishga tayyorlash; favqulodda vaziyatlarni bartaraf etish uchun moliyaviy va moddiy resurslar zaxiralarini

yaratish; aholi va hududlarni favqulodda vaziyatlardan muhofaza qilish sohasida davlat ekspertizasi, nazorati va tekshiruvini amalga oshirish; favqulodda vaziyatlarni bartaraf etish; favqulodda vaziyatlardan zarar ko'rgan aholini ijtimoiy himoya qilishga oid tadbirlarni amalga oshirish; aholi va hududlarni favqulodda vaziyatlardan muhofaza qilish sohasida fuqarolarning, shu jumladan, ularni tugatishda bevosita qatnashgan shaxslarning huquq va majburiyatlarini amalga oshirish; aholi va hududlarni favqulodda vaziyatlardan muhofaza qilish sohasida xalqaro hamkorlik qilish; vujudga kelishi mumkin bo'lgan favqulodda vaziyatlardan sug'urta qilishning maqbul tizimini ta'minlash FVDTning asosiy vazifalarini hisoblanadi.

FVDT hududiy va funksional quyi tizimlardan iborat hamda tarkibida axborot-boshqaruv tuzilmasi faoliyat ko'rsatadigan respublika, mahalliy va obyektlar miqyosidagi uch darajaga ega.

FVDTning har bir darajasi quyidagilardan iborat:

- FVDT rahbar organlari;
- FVDT kundalik boshqaruv organlari;
- favqulodda vaziyatlarni bartaraf etish kuchlari va vositalari;
- favqulodda vaziyatlarni bartaraf etish uchun moliyaviy va moddiy resurslar zaxiralari;
- xabar berish, aloqa tizimlari, boshqaruv va axborot bilan ta'minlashning avtomatlashtirilgan tizimlari.

FVDTning hududiy quyi tizimlari o'z ma'muriy hududlari doirasida favqulodda vaziyatlarning oldini olish va ularni bartaraf etish uchun Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahrida tuziladi hamda tegishli tumanlar, shaharlar, shaharchalar, qishloqlar va ovullar miqyosidagi bo'g'inlardan iborat bo'ladi.

FVDTning funksional quyi tizimlari davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari, boshqa tashkilotlar va obyektlarda atrof-tabiiy muhit va yuqori darajada xavfli obyektlar holatini kuzatish va nazorat qilishni amalga oshirish, shuningdek, idoraviy mansub obyektlarda ularning ishlab chiqarish faoliyati bilan bog'liq favqulodda vaziyatlarning oldini olish va ularni bartaraf etish uchun tashkil etiladi hamda FVDT xizmatlaridan, quyi tizimlarning davlat nazorati organlari, kuch va vositalaridan iborat bo'ladi.

FVDT xizmatlari, davlat nazorati organlari hamda kuzatish va nazoratning boshqa tashkilotlari, FVDT funksional quyi tizimlari favqulodda vaziyatlarni tugatish kuchlari va vositalarining vazifalari, ularni

tashkil etish hamda tarkibi davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari, shuningdek, boshqa tashkilotlarning atrof-tabiiy muhitning holatini kuzatish va nazorat qilish sohasidagi funksiyalari, idoraviy mansub yuqori darajada xavfli obyektlardagi ishlab chiqarish texnologiyalarining xususiyati hisobga olingan holda ishlab chiqiladigan ushbu quyi tizimlar to'g'risidagi nizomlar bilan belgilanadi hamda O'zbekiston Respublikasi Favqulodda vaziyatlar vazirligi (keyingi o'rinlarda FVV deb yuritiladi) bilan kelishilgan holda tegishli davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari, boshqa tashkilotlar rahbarlari tomonidan tasdiqlanadi.

FVDTning axborot-boshqaruv tuzilmasi quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- FVVning tang vaziyatlarni boshqarish markazi;
- FVDT hududiy va funksional quyi tizimlarining axborot-tahlil markazlari;
- atrof-tabiiy muhit va yuqori darajada xavfli obyektlar holatini kuzatish va nazorat qilish organlarining axborot markazlari;
- turg'un boshqaruv punktlari;
- favqulodda vaziyatlarni bartaraf etish kuch va vositalarini boshqarishning harakatlanuvchi punktlari;
- FVDT hududiy va funksional quyi tizimlarining navbatchilik-dispatcherlik xizmatlari;
- aloqa va axborot uzatish vositalari, shu jumladan, boshqarish va axborot bilan ta'minlashning avtomatlashtirilgan tizimi.

Axborot-boshqaruv tuzilmasi quyidagilarni ta'minlashi lozim:

- FVDTning hududiy va funksional quyi tizimlaridan olingan seysmologik, geologik, gidrometeorologik xavfli hodisalar, sanoat va transportdagi avariya va halokatlar, epidemiyalar, epizootiyalar, epifitotiyalar, radioaktiv, kimyoviy va biologik (bakteriologik) ahvol to'g'risidagi ma'lumotlarni to'plash va qayta ishlash (tahlil qilish, saqlash);
- rahbar organlar, FVDTning kundalik boshqaruv organlari, favqulodda vaziyatlarni bartaraf etish kuchlari va vositalari hamda aholiga favqulodda vaziyatlarning yuzaga kelish holatlari, xususiyatlari, rivojlanish ko'lamlari va kechishi, bo'lishi mumkin bo'lgan oqibatlari, favqulodda vaziyatlarda harakat qilish tartibi to'g'risida xabar qilish va axborot berish;
- FVDT quyi tizimlari va bo'g'inlari, FVDTning rahbarlik qiluvchi boshqaruv organlari, boshqaruv punktlari, favqulodda vaziyatlarni tugatish kuchlari va vositalari o'rtasida o'zaro axborotlar ayirboshlash.

Favqulodda vaziyatlar to'g'risidagi axborotlarning mezonlari, mazmuni va turlari, ularni FVDTga, uning quyi tizimlari va bo'g'inlariga, shuningdek, aholiga yetkazish muddatlari va tartibi O'zbekiston Respublikasi Fuqaro muhofazasi boshlig'i tomonidan tasdiqlanadigan Davlat va xo'jalik boshqaruv organlari, mahalliy davlat hokimiyati organlari va boshqa tashkilotlar o'rtasida favqulodda vaziyatlar masalalari bo'yicha kundalik hamkorlik qilish va xabar berish yo'riqnomasi bilan belgilanadi.

FVDT rahbar organlari — bu vakolatiga aholi va hududlarni favqulodda vaziyatlardan muhofaza qilish bo'yicha quyidagi masalalarni hal etish kiradigan davlat va xo'jalik boshqaruv organlari, mahalliy davlat hokimiyati organlari hamda boshqa tashkilotlar va obyektlardir:

- respublika darajasida — FVV markaziy apparati, davlat va xo'jalik boshqaruv organlari hamda atrof-tabiiy muhit va yuqori darajada xavfli obyektlarning holatini kuzatish va nazorat qilish uchun mas'ul bo'lgan, shuningdek, tarkibida kimyoviy, portlovchi, yong'in chiqishi mumkin bo'lgan va boshqa xavfli obyektlar mavjud bo'lgan tashkilotlar;

- mahalliy darajada — mahalliy davlat hokimiyati organlari;

- obyektlar darajasida — tashkilotlar va obyektlar ma'muriyati.

FVDT, uning quyi tizimlari va bo'g'inlarining faoliyatini tashkil etish, aholi va hududlarni favqulodda vaziyatlardan muhofaza qilish bo'yicha ularga yuklangan vazifalarni bajarishga tayyorligi uchun to'liq javobgarlik tegishli rahbar organlarga yuklanadi.

FVDTning kuch va vositalari quyidagilardan iborat:

- fuqaro muhofazasi qo'shinlari;

- FVVga to'g'ridan to'g'ri hamda tezkor bo'ysunuvchi respublika ixtisoslashtirilgan tuzilmalari, qutqaruv tuzilmalari;

- vazirliklar va idoralarning professional ixtisoslashtirilgan bo'linmalari va tuzilmalari, respublika, mahalliy va obyektlar darajasida FVDT tegishli hududiy va funksional quyi tizimlarining qutqaruv xizmatlari va qutqaruv tuzilmalari;

- O'zbekiston Qizil Yarim oy jamiyatining ko'ngillilar otryadlari (komandalari, guruhlar), mudofaaga ko'maklashuvchi «Vatanparvar» tashkiloti.

Prognozlashtirilayotgan yoki yuzaga kelgan favqulodda vaziyatlarning holati, ko'lamlaridan kelib chiqib O'zbekiston Respublikasining Bosh vaziri — Fuqaro muhofazasi boshlig'i, shuningdek, fuqaro muhofazasi boshlig'i — Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi raisining, tegishli

viloyatlar va Toshkent shahar hokimining qarori bilan muayyan bir hudud doirasida FVDT faoliyat ko'rsatishining quyidagi rejimlaridan biri o'rnatiladi:

— kundalik faoliyat rejimi — me'yordagi ishlab chiqarish-sanoat, radiatsion, kimyoviy, biologik (bakteriologik), seysmik va gidrometeorologik vaziyatda, epidemiyalar, epizootiyalar va epifitotiyalar bo'lmaganda;

— yuqori tayyorgarlik rejimi — ishlab chiqarish-sanoat, radiatsion, kimyoviy, biologik (bakteriologik), seysmik va gidrometeorologik vaziyat yomonlashganda, favqulodda vaziyatlar yuzaga kelishi mumkinligi to'g'risida prognoz olinganda;

— favqulodda rejim — favqulodda vaziyatlar yuzaga kelganda va favqulodda vaziyatlar davrida.

Quyidagilar FVDT faoliyat ko'rsatishi chog'ida amalga oshiriladigan asosiy tadbirlar hisoblanadi:

a) kundalik faoliyat rejimida:

— atrof-tabiiy muhitning holatini, yuqori darajada xavfli obyektlar va ularga yondosh hududlardagi vaziyatni kuzatish va nazorat qilishni amalga oshirish;

— favqulodda vaziyatlarning oldini olish, aholi xavfsizligi va muhofazasini ta'minlash, yetkazilishi mumkin bo'lgan zarar va ziyonni qisqartirish, shuningdek, favqulodda vaziyatlar sharoitida turar joy binolari, sanoat obyektlari, hayot ta'minoti tizimlari va iqtisodiyot tarmoqlari faoliyat ko'rsatishining barqarorligini oshirish bo'yicha maqsadli va ilmiy-texnik dasturlar hamda chora-tadbirlarni rejalashtirish va bajarish;

— favqulodda vaziyatlar bo'yicha boshqaruv organlari va FVDT kuchlarini favqulodda vaziyatlar chog'idagi harakatlarga tayyorlashni takomillashtirish, aholini favqulodda vaziyatlar chog'ida muhofaza qilish usullari va harakat qilishga o'rgatishni tashkil etish;

— favqulodda vaziyatlarni bartaraf etish uchun moliyaviy va moddiy resurslar zaxiralarini yaratish va to'ldirish;

— sug'urtaning maqsadli turlarini amalga oshirish;

b) yuqori tayyorgarlik rejimida:

— favqulodda vaziyatlar yuzaga kelishi xavfi to'g'risida davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari, mahalliy davlat hokimiyati organlari va boshqa tashkilotlarga xabar berish va aholini xabardor qilish;

— FVDT tegishli quyi tizimlari va bo'g'inlari faoliyatiga bevosita rahbarlik qilishni davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari, mahalliy davlat

hokimiyati organlari va boshqa tashkilotlarning o'z zimmasiga olishi, zarurat bo'lganda vaziyatning yomonlashishi sabablarini aniqlash uchun ofat yuz berishi mumkin bo'lgan mintaqalarda tezkor guruhlarini tashkil etish, vaziyatni normallashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqish;

— doimiy joylashish punktlarida FVDT rahbarlari tarkibining kecha-kunduz navbatchiligini joriy etish;

— favqulodda vaziyatlar bo'yicha hududiy boshqarmalar (bo'limlar)ning tezkor guruhlarini hamda davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari, obyektlar va boshqa tashkilotlarning navbatchilik-dispetcherlik xizmatlari navbatchiligini tashkil etish;

— atrof-tabiiy muhitning holati, yuqori darajada xavfli obyektlar va ularga yondosh hududlardagi vaziyatni kuzatish va nazorat qilishni kuchaytirish, favqulodda vaziyatlarning yuzaga kelishi ehtimolini, ularning ko'lamlari va oqibatlarini prognozlashtirish;

— favqulodda vaziyatlar sharoitlarida aholi va atrof-tabiiy muhitni muhofaza qilish, shuningdek, turar joy binolari, hayot ta'minoti tizimlari, obyektlar va iqtisodiyot tarmoqlarining barqaror faoliyat ko'rsatishini ta'minlash chora-tadbirlarini ko'rish;

— kuchlar va vositalarni tayyor holatga keltirish, ularning harakat rejalarini aniqlashtirish hamda zarur bo'lganda favqulodda vaziyatlar taxmin qilinayotgan hududga siljitish;

d) favqulodda rejimda:

— favqulodda vaziyatlar yuzaga kelganligi to'g'risida davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari, mahalliy davlat hokimiyati organlariga xabar berish va aholini xabardor qilish;

— tezkor guruhlarini favqulodda vaziyatlar hududiga siljitish;

— aholini muhofaza qilishni tashkil etish;

— favqulodda vaziyatlarni bartaraf etishni tashkil qilish;

— favqulodda vaziyatlar zonalarini chegaralarini belgilash;

— iqtisodiyot obyektlarining barqaror faoliyat ko'rsatishini ta'minlash, zarar ko'rgan aholining hayot sharoitlarini ta'minlash ishlarini tashkil etish;

— favqulodda vaziyatlar hududlaridagi atrof-tabiiy muhitning holati, avariya obyektlari va ularga yondosh hududlardagi vaziyat bo'yicha monitoring olib borish.

1.2. Maktabda favqulodda vaziyatlarning oldini olish va bartaraf etish harakatlari rejasining tuzilishi

Tashkiliy-huquqiy shaklidan qat'i nazar har bir maktabda (o'quv yurtida) tabiiy va texnogen xususiyatli favqulodda vaziyatlarning oldini olish va bartaraf etish harakatlari rejasi ishlab chiqiladi. Rejani ishlab chiqish har qanday sharoitda insonlar qurbon bo'lishini va moddiy boyliklarga zarar yetishini maksimal kamaytirishga qaratilgan bo'lishi kerak.

Rejalashtirish obyektida favqulodda vaziyatlar sodir bo'lish xavfi darajasini, halokatlar va tabiiy ofatlar sodir bo'lishi natijasida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan vaziyatlarni bashorat qilish, mavjud moddiy zaxira va insonlarni har tomonlama o'rganib va baho berishga asoslanishi kerak.

Favqulodda vaziyatlarda aholini ogohlantirish ular natijasidagi moddiy talafotlar va jabrlanganlarning sonini kamaytirish tadbirlari miqdori, muddati, tashkillashtirish va bajarish tartibini, avariya, halokatlar, tabiiy ofatlardan (aholini) maktab xodimlari va o'quvchilarini, moddiy boyliklarni muhofaza qilish bo'yicha kechiktirib bo'lmaydigan tadbirlarning bajarilishi, shuningdek, qutqaruv ishlarini tashkillashtirish va olib borishni belgilaydi.

Favqulodda vaziyatlarning oldini olish va bartaraf etish harakatlari rejasi ikki bo'limdan iborat:

— *maktab (obyekt) va unga qo'shni hududlardagi potentsial xavf-xatarlar.*

Bu bo'limda obyektga xavf soluvchi, katta avariya, ishlab chiqarish halokatlar bo'lishi mumkin bo'lgan korxonalar, kimyoviy moddalar va boshqa xavfli yuklar tashib o'tiluvchi va ortiluvchi temiryo'llar, stansiyalar (bekatlar), epizootik, epidemik nuqtayi nazardan noqulay hududlar ko'rsatiladi;

— *katta ishlab chiqarish avariya, halokatlar va tabiiy ofatlar, terroristik harakatlar sodir bo'lish xavfi tug'ilganda bajariladigan tadbirlar (yuqori tayyorgarlik rejimida).*

Bu bo'lim:

a) favqulodda vaziyat sodir bo'lish xavfi haqida boshqaruv organlarini, rahbarlar, ishchilar va aholini xabarlash tartibini;

b) favqulodda vaziyat ta'siri haqida ogohlantirish va uni kamaytirish bo'yicha o'tkaziladigan tadbirlarning miqdori, muddati, jalb etiladigan kuch va vositalar;

d) mavjud kuch va vositalarni, himoya inshootlarini, boshqa yerto'lalarni, yer ustida joylashgan bino va inshootlarni mahkamlab, maktab xodimlari, o'quvchilari va aholini yashirish uchun tayyorlash;

vab-saytimiz: Zokirjon.com

Zokirjon.com vab-sayti orqali o'zingiz uchun kerakli ma'lumotlarni yuklab oling.

Zokirjon Admin bilan

90-530-68-66, 91-397-77-37 nomerga telegram orqali bog'lanishingiz yoki nza456, nza445 izlab telegramdan yozishingiz so'raladi.

Telegramda murojaatingizga o'z vaqtida javob beriladi.

11-sinf CHQBT darsligini to'liq holda olish uchun telegramdan yozing.

Telegram kanalimiz:

@Maktablar_uchun_hujjatlar

To'lov uchun: HUMO 9860230104973329

Plastik egasi Nabiyev Zokirjon

DIQQAT!!!

Sizga bu **OMONAT** qilib beriladi.
To'liq holda olganingizdan so'ng:
Faqat o'zingiz uchun foydalaning.
Hech kimga bermang hattoki eng yaqin insoningizga ham.
Internet orqali vab-saytlarga joylamang.

Kanal va gruppalariga tarqatmang.

OMONATGA

HIYONAT QILMANG.

Bizni hizmatdan foydalanib qulay imkoniyatga ega bo'ling!

Bizda maktablar uchun quydagi hujjatlar mavjud

- 1. 1-11-Sinflar uchun sinf soati ish reja va konspektlari**
- 2. 1-11-Sinflar uchun barcha fanlardan to'garak hujjatlari**
- 3. Sinf rahbar hujjatlari**
- 4. Metodbirlashma hujjatlari**
- 5. Ustama hujjatlari**
- 6. 1-11-Sinflar uchun barcha fanlardan konspektlar**
- 7. 1-11-Sinflar uchun Ish rejalar (Taqvim mavzu rejalar)**
- 8. Darsliklarning elektron varianti**
- 9. Maktab ish hujjatlari**
- 10. Direktor ish hujjatlari**
- 11. MMIBDO' ish hujjatlari**
- 12. O'IBDO' ish hujjatlari**
- 13. Psixolog hujjatlari**
- 14. Xotin-qizlar qo'mitasi ish hujjatlari**
- 15. Kutubxona mudirasi ish hujjatlari**
- 16. Besh tashabbus hujjatlari**
- 17. Ochiq dars ishlanmalar, taqdimotlar, slaydlar**